

Said Arbatlı
Süleyman Demirel Üniversitesi
Türkoloji Bölümü
Sümeyye Burhanoğlu
Süleyman Demirel Üniversitesi
İki Yabancı Dil Bölümü

GÜN OLUR ASRA BEDEL

ÖZET

Gün Olur Asra Bedel, Cengiz Aytmatov 'un bir romanıdır. Roman, geleneklerine bağlı ve geleneklerini korumaya çalışan insanları anlatır. Mankurtlaşma ile geleneklerini koruma arasındaki insanların hikayesidir. Roman, esas olarak Sovyetler Birliği döneminde yaşanan sosyal ve kültürel sorunların bir öz eleştirisidir. Yedigey adındaki başkarakterin 24 saatlik bir zaman diliminde geçmişe dair hatırladığı olaylar ve hatıraları asra bedel bir gün gibi gelmiştir. Kitap ismini buradan almıştır. Kitapta bir rejimin baskısı altında yaşan ve kültürel değerlerini kaybetmeye yüz tutmuş bir köyde geleneklerine bağlı insanların yaşam mücadeleleri anlatılır.

Anahtar kelimeler : Mankurt , gelenek , tren istasyonu , asırlık bir gün, bozkır, yaşam mücadelesi.

GİRİŞ

Aytmatov eserlerinde genellikle gelenekten yararlanıyor. Kendi memleketinin yani Kırgızistan ın , Kırgızların folklorunu kullanıyor eserlerinde. Bu roman tüm dünyayı etkiledi ve oldukça başarılı oldu. Kitap bir çok dile çevrildi. Halk bu romanı sevdi çünkü romanda kendinden bir şeyler buldu. Sovyet birliğinin bu coğrafya üzerindeki baskısı, sömürsü adeta bu romanda yansıtılmıştır. Cengiz Aytmatov un Türkçeye kazandırmış olduğu mankurtlaşma (ulusal kimlikten uzaklaşma) kavramı üzerinde de yer yer duruluyor.

ESAS BÖLÜM:

Roman kahramanı Yedigey Cangeldin, cepheden döndükten sonra, Kazak bozkırlarında küçük bir aktarma istasyonunda çalışmaya başlar. Yedigey'in çok eski ve yakın arkadaşı olan Kazangap ölür. Onun için bir cenaze töreni düzenlerler. Kazangap'ın şehirde oturan oğlu ve kızını da çağırırlar. Kazangap'ın cenazesini mezarına götürürken, Yedigey kendisinin ve milletin geçmişini, acı-tatlı, düşündürücü yanlarıyla bir bir gözlerinin önünden geçirir. O gün 'Asra bedel bir gün' olur onun için. Kazangap 'ın cenazesini Ata Beyit adındaki Naymanlar'ın kutsal mezarlığına götürdükleri zaman , orada bir uzay üssünün kurulmuş olduğunu görürler ve cenazenin gömülmesine izin verilmez. Öte yandan, Rus-Amerikan ortak araştırması sonunda kozmonotlar, uygarlık düzeyi Dünyanınkinden çok daha yüksek bir gezegen keşfeder. Bu gezegende yaşayanlar dünyalılarla ilişki kurmak isterler. Fakat daha yüksek bir uygarlığı , daha iyi bir yönetimi kendileri için zararlı gören dünyalı yöneticiler bu isteği reddederler.

KONU: II. Dünya Savaşından sonra Kazak bozkırlarında bir tren istasyonunda yaşamaya başlayan Yedigey'in burada tanık olduğu olaylar.

ANA FİKİR : Yazar insanları mankurt olmaktan kurtaralım mesajını vermektedir. Mankurt: Ulusal kimlikten uzaklaşan, içinde bulunduğu topluma yabancılaşan.

ROMANDA ZAMAN: Romanda anlatılan bir günün hikayesidir. Yedigey-Kazangap ve Kazakistan Sarı-Özek bozkırlarının hikayesi 24 saatlik bir süre içinde yüzyılın hikayesine dönüşür.

ROMANDA MEKAN: Orta Asya da Kazakistan Sarı Özek bozkırlarında Boranlı adındaki istasyonun çevresinde gelişiyor olaylar.

KİŞİLER:

ASIL KARAKTERLER

YEDİGEY: Romanın baş kahramanıdır. Savaşmış geleneklerine bağlı önder bir kişiliği vardır. **UKUBALA:** Yedigey'in eşidir. Kocasını seven yardımsever bir kadındır. **KAZANGAP:** Yedigey'in çok eski bir arkadaşıdır. Köye yerleşmesinde ve işi bulmasında büyük katkısı vardır.

YARDIMCI KARAKTERLER

ABU TALİP KUTTUBAYEV: Coğrafya öğretmenidir.Kendi kültürel değerlerinin farkında olan bir kişidir.ZARİFE:Abu Talip'in karısıdır ve sınıf öğretmenidir.SABİTCAN: Kazangap'ın oğludur. Küçük yaşlardan itibaren Sovyet yatılı okullarında okumuş, değerlere inanmayan, menfaatperest, acımasız, "mankurt" bir kişidir. Kendisini devletin üst düzey yöneticilerinden biri gibi gösteren, hayırsız bir evlattır.

AYZADE: Kazangap'ın kızıdır. Sarhoş kocasından sürekli dayak yer.

ROMANDAKİ KİŞİLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Aytmatov'un eserlerinde birinci kuşak ve ikinci kuşak arasında değer farkları görülür. Birinci kuşak çalışmayı, alın terinin değerini ve atalarından öğrendiklerini milletine ait inançları yaşatmaya çalışıyor. İkinci kuşak ise Kazangap 'ın oğlu Sabitcan'da örnek olarak karşımıza çıkıyor . Sabitcan Sovyet eğitimin bir mankurt olarak karşısına çıkmasını önleyememiştir. Bu kuşağın özellikleri rahat bir yaşam peşinde koşan varlık sebebini kültürel varoluş olarak değil , fiziki varoluş olarak görür.Hayatta kalma kaydıyla efendilerinin emrindedir. Jolaman'ın şuurunu kaybettirilerek işkence yoluyla köleleştirilmesi ve Sabitcanın'da okullarda eğitim yoluyla kendi milletinin değerlerine yabancılaştırılan çağdaş bir "mankurt" olduğu görülür..Yedigey milli ve dini hayata bağlıdır. Arkadaşı Kazangap vefat eder. Onun gözünde sıradan bir cenaze değildir. Kazangap Sarı-Özek bozkırlarının ilk sakinlerindedir. Boranlı'da zorlu hayat koşullarında yaşam mücadelesi veren bir kişidir.İkinci kuşaktan Abu Talip Kutlubayev bir coğrafya öğretmenidir. 1951 yılını sonlarında soğuk bir kış günü Boranlı'ya gelmiştir.Eşi Zarife sınıf öğretmenidir.Abu Talip Kutlubayev kendi kültürel değerlerinin farkında olan , her türlü hayat şartlarında kültürel değerlerini gelecek kuşaklara aktarmakla kendini sorumlu tutan geleneklerine bağlı bir kişinin temsilcisidir. Abu Talip Boranlı'nın bütün imkansızlıklarına rağmen hem kendi çocuklarına hemde Yedigey'in çocuklarına ders vererek Türk tarihinin coğrafyasını anlatıyor , başından geçenleri yazıyordu. Böylelikle aydın sorumluluğunu yerine getirecekti.1952 yılının son günü Abu Talip vermiş olduğu şenlikte halk dansları eşliğinde halk türküleri söylediği Nayman Ana ve Dönenbay gibi efsaneler anlattığı için Boranlı halkı Abu Talip hakkında sorgulanmıştı. Abu Talip sorgulanma sonunda bilinmeyen bir yere götürülmüştü. Gelen bir mektupta Abu Talip'in öldüğü duyulur.Yedigey Zarife ve çocuklarının peşinde pervane olmuştur.Yedigey içten içe Zarife'ye karşı bir takım kıpırtıların olduğunu hisseder , kendini suçlamaya başlar. Yedigey Zarife'ye olan aşkını göstermek için Roymalı Ağa ve Begümay aşkını gündeme getirir. 1956 baharının sonlarına doğru bütün duraklarda ve istasyonlarda çalışan demiryolu işçilerine bir çağrı yapılarak Kumbel istasyonuna toplanmaları istenmiştir. Bu bir konferans ve bilgilendirme çağrısıydı. Eskiden bir takım yanlışlıklar yapıldığını , haksızlığa uğrayanların resmi mürakat dahilinde durumun araştıracağı ve haksızlık yapılmışsa mağduriyetin giderileceği söyleniyordu. Yedigey'e ölüm haberi gelen Abu Talip'in çocuklarının mağduriyetinin giderilmesi için soruşturmanın resmi sonuçlarının öğrenilmesi gerekiyordu. Yedigey Kutlubayev'in durumunun nasıl öğrenileceğini Kumbel istasyonu şefine sorar. Soruşturma belgelerinin Almaatı da arşivlendiğini oradan öğrenebileceğini söylerler. Yedigey Aral'ın ve aladağlar'ın güzelliklerinin seyrede seyrede gider. Soruşturma sonucunda Kutlubayev suçsuzdur. Bu sonucu aldıktan sonra tekrar Boranlı'ya döner. Üç hafta sonra Kutlubayev'in suçsuzluğunu belgeleyen resmi belge Boranlı'ya ulaşır. Bahar dolayısıyla Yedige e Kazangap in küçükken hediye etmiş olduğu deve Karanar Boranlı'dan kaçmıştır. Yaptıkları efsaneye dönüşmüştür.Olaylar bu şekilde devam eder.

SONUÇ

Kitaba kısaca mankurtlaşma ile geleneklerini koruma arasındaki insanların hikayesi de denebilir. Kazakistan 'ın Sarı Özek adındaki bozkırında basit ve tekdüze bir yaşamın; demiryolcu Yedigey'in, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri en yakın dostu Kazangap'ı, vasiyeti üzerine, Kazak efsanelerinin birinde adı geçen Nayman Ana türbesinin yer aldığı Ana Beyit bölgesine atalarından miras kaldığına inandığı ve kutsal bildiği Sarı Özek bölgesinde bir mezarlığa gömmek isterler. Bu süreçte yaşadıklarının öyküsüdür. Kazgangap, sağlığında. Her şey, bir devenin sırtında Ana Beyit mezarlığına yol alan cenaze konvoyunun en önünde giden Yedigey'in bilincinde oluşur ve gelişir.Roman okunmaya başlanılınca Rus ve Amerikan işbirliğiyle kozmonotların uzaya gönderilip orada birtakım sinyaller alarak ,bu kozmonotların Orman Göğsü adında uygarlık düzeyi dünyadan daha gelişmiş olan mavi saçlı insana benzer varlıkların yaşadığı bir gezegen keşfetmişlerdir.Orman Göğsü gezegeni Dünyalılarla iletişime geçmek istemiştir.Ama bu olay gerçekleşmez.Bu olanlar romanı bilim kurgu gibi göstermiştir.Ama roman bilim kurgu değildir.

КАУНАКҶА

- 1.) Cengiz Aytmayov , Gün Olur Asra Bedel, İstanbul 2006
- 2.) <http://www.frntr.com/kitap-ozetleri/2469427-gun-olur-asra-bedel-kitap-incelemesi-odevi.html>
- 3.) <http://www.makaleler.com/aile-makaleleri/gun-olur-asra-bedel.htm>
- 4.) http://www.edebiyatfakultesi.com/gun_olur_asra_bedel

Ғасырдан да ұзақ күн Шыңғыз Айтматовтың романы.Бұл роман әдет ғұрыптар туралы және сол әдет ғұрыптарды сақтайтын адамдар жайында.Салт дәстүрлерін сақтайтын және мәнғүрттеніп кеткен адашдар жайлы.Бұл роман Кеңес адағы кезіндегі саяси және ұлм мәселелер муралы.Едігей деден жігіттің 24 сағат бойы басынан өткен оқиғаларының бір ғасырдан да ұзақ болып көрінгені.Кітаптың аты осылай аталады.Кітапта жаншып, езілден өз ұлттық құндылықтапын умытқан, мәнғүрт болып кеткен халық өмірі туралы айтылыды.

ӘОЖ 809.434.2-318+809.318

ТҮРІК ТІЛІНДЕГІ КЕЙБІР ЖЕРГІЛІКТІ ЖӘНЕ КӨНЕРГЕН СӨЗДЕР ТУРАЛЫ

Султанбеков Қутлукжон – 2 курс студенті,

Байниязов Аябек – жетекші

**Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
Түркістан, Қазақстан**

Түйін: Мақаламызға түрік тілінің нормативті түсіндірме сөздігіндегі кейбір жергілікті және көнерген сөздер арқау болып отыр. Осы сөздер қазіргі таңда қазіргі қазақ әдеби тілінің сөздік құрамында белсенді лексиканың құрамын толықтырып тұрған сөз бірліктері болып табылады.

Уақыт өте келе жергілікті я көнерген сөздердің жалпы халықтық сипатқа ие болуы ғажап емес. Олар қолданыстағы белсенді лексиканың тілдік синонимдік парадигмасын байытып, қайта жаңғыруы мүмкін. Бұл сөздердің ерекшелігі олардың түрік халықтарына түсінікті болу басымдылығымен қатар ортақ тілдік-мәдени құндылықтардың қазынасын құрауында.

Кілт сөздер: жергілікті сөздер, көнерген сөздер, әдеби тіл, түрік тілі, қазақ тілі.

Резюме: При исследовании некоторых диалектных и устаревших слов Толкового нормативного словаря турецкого языка делается вывод о том, что многие из них встречаются в активной лексике казахского литературного языка. Данные слова до сих пор сохранили свои лексические особенности и свойства в простонародной лексике турецкого языке. Вполне вероятно, что устаревшие и диалектные слова вновь возродятся в языке, что приведет к расширению синонимической парадигмы активной лексики турецкого языка. Ценностью статьи является выявление общих языковых и культурных ценностей тюркских народов, которые можно увидеть даже при изучении небольшого количества слов.

Главной особенностью устаревших и диалектных слов является их понятность и общность для многих народов тюркского мира.

Ключевые слова: диалекты, устаревшие слова, литературный язык, турецкий язык, казахский язык.

Summary: At research of some dialectal and out-of-date words of the Explanatory normative dictionary of Turkish drawn conclusion that many of them meet in the active vocabulary of literary Kazakh. Given one's words until now saved the lexical features and properties in a простонародной vocabulary Turkish language. Fully probably, that out-of-date and dialectal words again will regenerate in a language, that will result in expansion of synonymous paradigm of active vocabulary of Turkish. The